

incommoda, cum in virtutem inciderint, quam in mari. » Cicero *Tuscul.* ult. : « Virtus omnia, quæ cadere in hominem possunt, subter se habet, eaque despiciens casus contemnit humanos; culpaque omni carens, præter seipsam nihil censet ad se pertinere. At nos virtutem semper liberam volumus, semper invictam: quæ nisi sint, sublata virtus est. Atqui, si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate; satis enim est certe in virtute, ut fortiter vivamus; si fortiter, etiam ut magno animo, et quidem nulla re unquam terreamur, semperque simus invicti, tu nihil pœniteat, nihil desit, nihil obstet: ergo beate profluenter, absolute, prospere; igitur beate. Satis autem ad fortiter vivendum virtus potest; satis ergo etiam ad beate. » Denique virtus amicat subditos, amicat et supernos.

Quid est virtus? Audi Christianos, audi Theologos. S. Augustinus, lib. II *De Liber. Arb.* cap. xviii et-xx, docet virtutes esse maxima bona. Additque: « Virtutibus nemo male utitur, cæteris autem bonis, id est mediis et minimis, non solum bene, sed etiam male quisque uti potest. Et ideo virtute nemo male utitur, quia opus virtutis est bonus usus istorum quibus etiam non bene uti possumus. Nemo autem bene utendo, male utitur. » Idem, lib. I *De Civit.* cap. xv, ait virtute beari tam civitates, quam homines. Et lib. V, cap. xii: « Virtus, ait, via est qua bonus nititur ad gloriam, honorem, imperium. Hinc Romani conjunctissimas constituerunt ædes virtutis et honoris, pro diis habentes, quæ dantur a Deo. » S. Ambrosius in *Officiis*: « Bonus circuitus est, si justitia quærit, prudentia invenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet: ut justitia sit in affectu, prudentia in intellectu, fortitudo in effectu temperantia in usu. » Lactantius, lib. VII, cap. x. « Vitia, inquit, commotiones et perturbationes animi sunt: virtus e contrario, lenitudo et tranquillitas animi est: quia vitia temporalia et brevissima sunt; virtus perpetua, et constans, et par sibi semper; virtus nunquam, nisi morte, finitur. » Idem, lib. VI, cap. iv: « Una est igitur virtutis ac bonorum via, quæ fert nos, non in Elysios campos, ut Poetæ loquuntur, sed ad ipsam mundi arcem:

At lava malorum
Exercet pœnas, et ad impia tartara mittit. »

Nihil ergo virtute nobilius, nihil utilius, nihil potentius. Ipsa est adamas indomabilis, qui omnia domat; ipsa est palma quæ contra omnia pondera eluctatur, et comam attollit:

Arx est ipsa sibi virtus, ipsa eruit arcem:
Ipsa feras hominemque domat: non horret inermis
Ire per hostiles cuneos, inimicaque castra.
Aspice ridentem Siculi mandata tyranni
Zenonem, et regis versos in vulnera cives.
Regulus ad Libycas iterum freta navigat arcem,
Impavidumque caput gravia ad tormenta reportat.
Prætereo Christi passos immania testes
Funera, Laurentique ignes, Paulique catenas.

S. Chrysostomus, *homil.* 6 in illud: *Modico vino utere*: « Non sic, inquit, flammæ natura in materiam delapsa, vicina semper ligna incendit, sicut virtutis zelus in paucas lapsus animas, ulterius procedendo omnes implere potest. » Philo, lib. *De Plant. Noe*: « Sicut sol, inquit, oriens totum cælum radiis illustrat; sic virtutes suis in homine radiis, postquam mentem penetrant, totam eam reddunt lucidissimam. » S. Basilius, in *Psalm.* « Flamma, inquit, quæ a proprio fumo supprimitur, aditum liberum non habet, sed circa illum volvitur; sic et virtute animas dirigente, tabescere, dejicique a magnis turbationibus non contingit, cum nullum ad exteriora respirationis exitum habeant. » Thalassius, *ad Paulinum*: « Sicut, inquit, anima corpus secundum naturam vivificat, ita et animam virtus et scientia. » Agapetus, *ad Justinianum Imperatorem*: « Sicut, qui scalas ascendere cœperunt, non prius desistunt ab ascensu, quam supremum attingerint gradum: sic virtutis studiosus semper altius scandendo excitabitur. » Id plenius docebit noster Siracides, qui adeo exacte omnium virtutum officia persequitur, ut inde cognominatus sit *πυρρίπτος*.

Quinta Ethices laus accedit a contrario, puta a vitio quod ipsa castigat, ejusque erroneum de agendis judicium corrigit et emendat. Sicut enim moralis hæc disciplina vim animi torpentem ad omne honestum rectumque exstimulat; ita et vim animi cognoscentem dirigit et illustrat: ut quid in moribus verum agendumque, quidque sequi ac deligere debeat, sciat et norit: facilis enim hic, olim præsertim, lapsus, quando mens iter hoc non ita tritum ingressa, cupiditate in malas ruente voluptates occæcata, aut in devium acta, illius ambitu, quæ mire animum mentemque perurget gloria, in turpes prolapsa labes exitum sibi conscivit. Quocirca recte ait Horatius lib. I *Epist.*:

Virtus est vitium fugere; et sapientia prima
Stultitia caruisse.

Et lib. III *Carminum*:

Virtus repulsæ nescia sordidæ
Intaminatis fulget honoribus.

Hic ergo Lucretiam damnabit pudicitia, quod infamiæ, quam minabatur adulter Sextus Tarquinius, fidem conjugii posthabuerit; damnabit et conscientia, quod injuriæ jam passæ impatiens manus sibi intulerit. Laudibus vero Susannam efferet, quod vitam et famam potius quam puritatem alæe subijcere maluit. Illic omnes illi necis propriæ rei peragentur, qui sine summi Imperatoris jussu stationem suam deseruere, et infamæ facinore honorem morte propria expiare vel parare sat gerunt. Hic veritas pœnas exiget ab eis qui mendacio fortunæ, gloriæ, vel eam vitæ patrociniū quæsiere. Contra vero heroica virtus sua hic monstrabit officia, et ad omne decus et laudem prælucebit. Hic Galienus imperator laudabitur, quod in impostorem gem

sibi injuriam, ad leonem postulatum, in theatro publico caponem immiserit, leni hæc censura per præconem et fraudem castigans, et noxam sibi factam clementer indulgens: « Imposturam fecit, imposturam passus est. » Hic continentia palmam dabit virginibus, quæ eximiam speciem complurium sollicitantem oculos vulneribus fœdarunt, deformitatemque sanctitatis suæ fidem, quam formam irritamentum alienæ libidinis esse maluerunt. Hic Socrates infractum docebit animum, si mors veritatis causa sit oppetenda; minusque, vel calumniis exterorum aut domesticorum movebitur; etiamsi malum amplexus necessarium, furente Xantippe, tonitrua sæpe in pluviam desinant. Nimirum, hæc sapientia, hæc Ethica efficiet ut homo non jam sensibus voluptatique deditus, sui aliarumque rerum servus, suis cupidinibus, seu vitio famuletur mancipium; sed ut sui rerumque omnium dominus, omnia sibi subdita calcet, ac caput imperterritum omnibus efferat, ut, etiamsi fractus illabatur orbis, impavidum feriant ruinæ. Quocirca Philosophi illustrata hæc titulorum elogia Ethicæ dederunt. Cicero eam indigitavit « expultricem vitiorum; » alii: « philosophiam morum; » alii, « satricem virtutum; » Quintilianus: « actionum magistram; » Varro: « naturæ ornamentum; » alii: « affectionum dominam; » alii: « gratiæ fundamentum; » alii: « reipublicæ formam, animi animam, Theologiæ manum, fontem Jurisprudentiæ; » Arnobius denique: « florem Divinitatis. » Ethica enim, uti a Deo promanat, ita ad Deum redit, suos que asseclas reducit. Audi Epictetum *ad Arrianum*: « Oportet, inquit, ut omnia principia, quasi converso orbe, redeant ad unum principium, omnia pulchra ad unum pulchrum, omnia vera ad unum verum, omnia bona ad unum bonum, omnia divina ad unum Deum, omnia una ad unum ter unum. Nam unitas, principium, bonum, verum, Deus, eadem sunt, unum sunt. » O stuporem! Verba hæc sonant Evangelium, non Philosophiam morale. Divinius Trismegistus, qui, dum derivat omnia ex mundo in Deum, ex Deo in mundum: dum colligit ex effectis facultatem, ex ordine divinitatem, ex multitudine unitatem; hunc Architectum appellat mundi patrem, principem, gloriam, naturam, finem, necessitatem, actionem omnis facultatis, facultatem omnis actionis, solum sanctum, solum non natum: solum, in quo sola æternitas; solum, per quem solus mundus, soli totum, toti solum, expertem nominis, meliorem omni nomine. O Divinitatem! In tuo tunc, Trismegiste, non tam ore videtur habitasse Plato, quam in pectore Paulus. Quid Socrates? Non satis illi fuit verbo fateri unum Deum; volebat consignare suo sanguine. Etiamne moralis Philosophia edit nobis martyres? Utique Socrates pro Ethicæ, Deique unius cultu occubuit. Martyr ergo fuit, non fidei, sed naturæ; non gratiæ, sed Ethicæ et Philosophiæ.

Longe verius et sincerius, Ethica sacra et chris-

tiana castigat, non tantum vitia quælibet, quantumvis occulta, quantumvis minuta; sed et ipsam Philosophorum Ethicam, ac virtutem: hanc enim damnat vanitatis, vanæque gloriæ, quæ ipsis unus fuit virtutis stimulus, unus laborum finis et merces: atque ex adverso docet virtutem in se non spectare nisi bonum honestum; extra se non spectare nisi Deum, Deique laudem et gloriam. Ita Diogenem, quasi gloriæ animal; ita Platonem, Socratem, Aristotelem, quasi popularis auræ mancipia redarguit S. Paulus, dum ait: « Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; qui autem me judicat, Dominus est, etc., qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo, » I *Cor.* iv, 3. Et: « Qui gloriatur, in Domino gloriatur; non enim, qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat, » II *Cor.* x, 17.

Ita Ethica christiana castigat et emendat Philosophicam, quod ignoravit virtutes Theologicas, fidem, spem, charitatem, æque ac religionem; quod nescierit quid sit humilitas, quid pœnitentia, quid paupertas spiritus, quid vera virginitas; quod censuerit virtutem non a Deo menti inseri, sed propriis naturæ viribus parari; quod non aliud virtuti præmium, quam temporariam hominum laudem statuerit, cum longe majora et ampliora Ethices ac virtutis sint merita. Audi *Sapientiam*, cap. x, 40, ea in patriarchis Jacob, Joseph, Mose et Hebræis demonstrantem et celebrantem: « Hæc (Sapientia), inquit, profugum iræ fratris justum deduxit per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et dedit illi scientiam sanctorum; honestavit illum in laboribus, et complevit labores illius. In fraude circumvenientium illum affuit illi, et honestum fecit illum; custodivit illum ab inimicis, et a seductoribus tuitavit illum, et certamen forte dedit illi, ut vinceret, et sciret quoniam omnium potentior est sapientia. Hæc venditum justum non dereliquit, sed a peccatoribus liberavit eum; descenditque cum illo in foveam, et in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, et potentiam adversus eos qui eum deprimebant; et mendaces ostendit, qui maculaverunt illum, et dedit illi claritatem æternam. » Deinde totius Hebræi populi libertatem sapientiæ assignans: « Hæc, ait, populum justum, et semen sine querela liberavit a nationibus, quæ illum deprimebant. Intravit in animam servi Dei, et stetit contra reges horrendos in portentis et signis; et reddidit justis mercedem laborum suorum, et deduxit illos in via mirabili, et fuit illis in velamento diei, et in luce stellarum per noctem. Transtulit illos per mare Rubrum, et transvexit illos per aquam nimiam; inimicos autem illorum demersit in mare, et ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo justi tulerunt spolia impiorum, et decantaverunt: Domine, nomen sanctum tuum, et victricem manum tuam laudaverunt pariter; quoniam sapien-

tia aperuit os **muorum**, et linguas infantium fecit disertas. »

Censuit Mercurius Trismegistus, teste S. Augustino lib. VIII *De Civit.* cap. xxii. homines posse deos facere per artem quamdam arcanam: « Hos ergo, ait, spiritus invisibiles (dæmones) per artem quamdam visibilibus rebus corporalis materiae copulare, ut sint quasi animata corpora illis spiritibus dicata et subdita simulacra; hoc esse dicit deos facere, eamque magnam et mirabilem deos faciendi accepisse homines potestatem. » Acriter hoc perstringit S. Augustinus: « Nescio, ait, quomodo illa obscuracione cordis ad ista delabitur, ut diis, quos confitetur ab hominibus fieri, semper velit homines subdi, et hæc futuro tempore plangat auferri, quasi quidquam sit infelicis homine, cui sua figmenta dominantur: cum sit facilius fieri deos colendo quos fecit, ne ipse sit homo, quam ut per ejus cultum dii esse possint, quos fecit homo. Citius enim fit ut homo, in honore positus, pecoribus non intelligens comparetur, quam ut operi Dei ad ejus imaginem facto, id est, ipsi homini opus hominis preferatur. Quapropter merito homo deficit ab illo qui eum fecit, eum sibi præficit ipse quod fecit. »

Seneca taxat et ridet idola; censet tamen ea esse colenda ob morem receptum, ut ea colens hunc cultum « in animi religione non habeat, sed in actibus fingat. » Ait enim: « Quæ omnia sapiens servabit tanquam legibus jussa, non tanquam diis grata. » Merito Senecam culpavit S. Augustinus, lib. VII *De Civit.* cap. x: « Sed iste, ait, quem Philosophi quasi liberum fecerunt; tamen quia illustris populi Romani senator erat, colebat quod reprehendebat, agebat quod arguebat; quod culpabat, adorabat; quia, videlicet, magnum aliquid eum Philosophia docuerat, ne superstitiosus esset in mundo; sed propter leges civium, moresque hominum, non quidem ageret fingentem scenicum in theatro, sed imitaretur in templo; eo damnabilius, quod illa quæ mendaciter agebat, sic ageret, ut eum populus veraciter peragere existimaret. »

Stoici docebant sapientis esse seipsum occidere, cum ea ingruunt mala, quæ non possit, vel quæ non deceat eum sustinere, uti Cato se occidit ex animi infirmitate et mollitie, ne in manus Cæsaris veniens, probro esset et ludibrio; et tamen iidem pariter docebant sapientem esse beatum, nec quidquam mali ei accidere posse, quod eum miserum efficiat. Carpit hoc S. Augustinus, lib. XIX *De Civit.* cap. iv; irridens enim exclamat: « O vitam beatam, quæ, ut finiatur, mortis querit auxilium! Si beata est, maneatur in ea; si vero propter ista mala fugitur ab ea, quomodo est beata? aut quomodo ista non sunt mala, quæ vincunt fortitudinis bonum? eandemque fortitudinem non solum sibi cedere, verum etiam delirare compellunt, ut et eandem vitam dicant beatam, et persuadeant esse fugiendam? Quis

usque adeo cæcus est, ut non videat quod si beata esset, fugienda non esset? Sed, si propter infirmitatis pondus, qua premitur, hanc fugiendam fateantur, quid igitur causæ est, cur non etiam miseram fracta superbiæ cervice fateantur? Utrum, obsecro, Cato ille patientia, an potius impatientia se peremit? Non enim hoc fecisset, nisi victoriam Cæsaris impatienter tulisset. Ubi est fortitudo? Nempe cessit, nempe succubuit, nempe usque adeo superata est, ut vitam beatam derelinqueret, desereret, fugeret. »

Aristoteles, lib. VII *Polit.* cap. xvi, censet filios mancos, cæcos, surdos, etc., esse abjiciendos, et si quis prole, quam alere nequeat, gravelur, procurandum abortivum: « Circa expositionem, inquit, vel educationem filiorum lex sit, nihil orbatum natura fore educandum. In aliis vero, si mores institutioque civitatis prohibeant natos exponere, ac multitudo tanta prolis alicui contingerit, ut duplicatus sit filiorum numerus (nam is definitus esse debet), ad multitudinem nimiam vitandam antevenire oportet, ut non concipiantur. » Ulterius provehitur Seneca, lib. I *De Ira*, cap. xv: « Portentosos fœtus extinguimus, ait, liberos quoque, si debiles monstrosique editi sunt, mergimus: non ira, sed ratio est, a sanis inutilia secernere. » Vide Justum Lipsium, *Centur. I ad Belgas*, epist. 83, ubi Romuli, Quintiliani et aliorum similes sententias recitat. Hæc omnia homicidii et infanticidii, imo paricidii, damnat Tertullianus *Apo.* cap. ix: « Homicidii, ait, festinatio est prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet; homo est, et qui est futurus, et fructu minis jam in semine est. » Et S. Ambrosius, lib. V *Hexaem.* cap. xviii: « Divites, ait, ne per plures suum patrimonium dividatur, in utero proprios necant fœtus, et paricidalibus succis in ipso genitrali alvo pignora sui ventris extinguunt; prius aufertur vita, quam traditur. »

Denique S. Augustinus lib. IV *Contra Julianum*, cap. iii, multis docet in infidelibus nullam veram, id est, plenam et omnibus numeris absolutam, esse virtutem: « Ego dixi, ait, pudicum non veraciter dici, qui non propter Deum veram connubii fidem conservat; » et mox: « Quomodo vera ratione pudicum corpus asseritur, quando a vero Deo ipse animus fornicatur? juxta illud *Psalm.* lxxii: Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te; » et inferius: « Sed absit ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit justus. Absit autem ut sit iustus vere, nisi vivat ex fide; justus enim ex fide vivit. Quis porro eorum qui se christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, justum dixerit infidelem, justum dixerit impium, justum dixerit diabolo mancipatum? sit licet ille Fabricius, sit licet Fabius, sit licet Scipio, sit licet Regulus. » Citat deinde Pythagoram et Platonem, « qui, multo excellentiore cæteris philosophia nobilitati, veras virtutes non esse dicebant, nisi quæ menti

quodam modo imprimuntur a forma illius æternæ immutabilisque substantiæ, quæ est Deus; » et mox: « Quomodo sunt vere justus, quibus vilis est humilitas viri justus? Quomodo est in eis vera justitia, in quibus non est vera sapientia? Porro, si veram justitiam non habent impii, profecto non alias virtutes, comites ejus et socias; quia, cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso mali his utentes efficiuntur injusti. » Veram virtutem vocat S. Augustinus eam, quæ ducit ad salutem et beatitudinem cœlestem, qualis est christiana fidelium, quæ proinde falsam Gentilium castigat, format, perficit.

Scita Ethicæ laus obvenit a cæterarum scientiarum primatu ac regimine. Sextus Cheronæus Scepticæ familiæ philosophus, varia et eleganti similitudine, quantum Ethicæ cæteris Philosophiæ partibus præstet, ostendit, et quasi intuendum oculis subjecit: « Philosophia, inquit, similis est aræe muro cinctæ, et omni fructuum genere luxurianti, in qua parietum firmitas refert Logicam, arborum proceritas Physicam, fructuum suavitas Ethicam. » Rursum: « Si Philosophiam ovo componas, testa, sive cortex, representat Logicam, albumen Physicam, vitellus Ethicam. » Pulehrius vero Possidonius Philosophiam animali persimilem dictitabat: sanguini enim et carnibus respondere Physicam, ossibus et nervis Logicam, animæ Ethicam. Quantum ergo anima antecellit carni et ossibus, tanto Ethicæ antecellit Physicæ et Logicæ.

Rursum Ethicæ, sicut omnes hominis actiones, ita et omnia ejusdem studia ac scientias dirigit ad suum finem: naturalis ad naturalem; supernaturalis ad supernaturalem. Quocirca Theologiæ, quæ disciplinarum omnium est princeps et regina, medulla est Moralis. Prima S. Thomæ parte agitur de attributis, virtutibus et moribus Dei et Angelorum; secunda, de virtutibus et vitiis hominum. Priore enim ejus sectione disputatur de hominis beatitudine, voluntario, libertate, electione, consilio, prudentia, vi concupiscibili et irascibili, habitibus, passionibus, peccatis, legibus ac gratia; posteriore, de fide, spe, charitate, justitia cæterisque virtutibus. Tertia Theologiæ parte agitur de Christo, ejusque dotibus, virtutibus et Sacramentis, quibus ipse nos a vitiis purgat, virtutes inserit, et ad beatam felicitatem perducit. Atque, ut reliquas artes et disciplinas præteream, Jurisprudentia, quæ in republica clavum tenet, eamque regit et moderatur, adeo nititur Ethicæ, adeo eam sibi incorporat, ut qui hanc sustulerit, illam evisceravit. Qua ratione, quæso, Jurisconsultus sese optimis ornabit moribus, honeste vivet, alterum non lædet, si hanc sapientiæ partem, quæ mores fingit, non calleat? Quid vero, si reipublicæ gubernaculis admoveatur, in republica se dignum fecerit, si Politicam, tertiam Ethicæ partem, ignoret! Quæ denique de æquo bono, honesto, justo,

injusto, sive a causis, sive a consiliis sit, sine Ethicæ disseret? Quid enim est aliud Jurisprudentia, quam justus et injustus scientia? Ut non sine ratione, plerique Jurisprudentiam, partem Philosophiæ illius, quæ a moribus formandis nomen habet, autument. Unde enim, quæso, Jurisconsultus æqui, boni, honesti rationes derivabit, nisi ex Platonis legibus, nisi ex Ethicis Aristotelis, vel ipsa undecumque morali disciplina? ex quorum scriptis veteres Jurisperiti multa adeo deprompserunt, ut, si omnia suis reddantur auctoribus,

moveat cornicula risum

Furtivis nudata coloribus.

Qui vero suis quemque pinget coloribus, improbos arcesset, probos defendet, nisi virtutum vitiisque rationes et formas ex Ethicæ dispexerit? Ut urgente hac veritate adacti, Jurisprudentiam Ethicæ politicæ maxime subalternam esse, indeque sua petere principia, ut a Physicæ sua petit Medicus, ipsi æque Jurisperiti consentiant; neque enim imperatorum nuda auctoritate firmaris leges, nisi et auctoritatem justitiam, ejusque principiis subnixam doceas. Id ad oculum videremus, si veteres Juris codices exstarent, nec eos magno illius damno concremassent illi, qui ex eis Justinianæas Pandectas conflarunt.

Quare adeo Jurisprudentia Ethicæ innixa et connexa est, ut illi planè subalterna, ex ejus principiis, velut fontibus, scita sua et leges velut rivulos, educat. Hinc est ut Ethicus et Jurisconsultus eodem se referant, dum, quas de virtutibus et vitiis notiones universas in doctrina formam includit Ethicus, illas Jurisconsultus lecorum, temporum, negotiorum, personarum regionibus et cancellis percommode ad usum includit et circumscribit. Ethicus præscribit scelus vindicandum; Jurisconsultus hanc regulam ad certam pœnam revocat. Ethicus ponit legem, ut parentes curent filios; Jurisconsultus mulctat eum qui filii non vult esse curator. Ethicus justitiam commutantem ponit mediam inter lucrum et damnus; Jurisconsultus ex hoc notionis fonte conventiones justas, mutuum, commodatum, depositum, pignus, emptionem, venditionem, locationem, conditionem, tanquam rivulos, deducit. Ethicus edisserit summum jus esse summam injuriam; Jurisconsultus ad hujus præcepti normam temperat legem, ne sanguine pietur mors, quam amico infers invitus. Ethicus docet æquitatem non esse contrariam juri, sed jure meliorem, dum, quod tacet jus æquitas loquitur; Jurisconsultus hinc colligit nihil facere contra legem non occidendi, qui majestatis violatæ reis pœnam irrogat securis. Porro, ut ex multis pauca delibem, quæ sunt per totum Juris corpus dispersa et fusa, ea si conferas cum morali Philosophiæ præceptionibus, videbis clare Philosophiam (quæ morum proficitur conformationem) esse quamdam quasi naturæ thesim, et hujus

hæseos Jurisprudenciam esse hypothesin. In quam sententiam videtur ivisse pedibus Ulpianus, dum lib. *Jus civile*, ff. *De just. et jure*, post pulchram de Jure civili disputationem uberi filo pertexam, tandem statuit Jus civile nihil aliud esse quam Juris naturalis, id est moralis Philosophiæ, quamdam moderationem.

Septima et maxima Ethices laus est a fine et scopo, puta a beatitudine, ad quam suos asselas recto virtutum tramite deducit et perducit. Nemo est tam demens, quin cupiat beatus esse et felix; nemo est tam barbarus, cujus non gestiat animus, si felicitatis cogitatio et spes mentem subeat, si ejus potiundæ via et ratio ostendatur. Ostendit eam Ethica. Cleombrotum (quem S. Augustinus nuncupat Theobrotum), lecto Platonis *Phædone*, ubi de immortalitate animæ disputat, se præcipitem de muro, illicite quidem et perverse, dedisse tamen, atque ita ex hac vita emigrasse ad eam, quam credidit esse meliorem, auctor est idem S. Augustinus lib. I *De Civit.* xxii; de eo canit Callimachus:

Vita, vale, muro præceps delapsus ab alto,
Dixisti moriens, Ambraciota puer:
Nullum in morte malum credens; sed scripta Platonis
Non ita erant animo percipienda tuo.

Ejusdem felicitatis amore violentas sibi manus intulisse Cleanthem, Chrysippum, Zenonem, Empedoclem, Catonem Uticensem memorat Lactantius lib. III *Instit.* cap. xviii; nimirum, a Zenone immortales animas, et inferos, uti sentit S. Hieronymus in cap. I *Daniel.*, didicerant. Cicero vero lib. *De Senect.*: « Cum tanta, inquit, celeritas animorum sit, tanta memoria præteritorum, futurorum providentia, tot artes, tantæ scientiæ; sic mihi persuadeo non posse eam naturam, quæ res eas continet, esse mortalem. » Et anhelus ad beatam vitam: « O præclarum, ait, diem, cum in illud animarum concilium proficiscar, et cum ex hac turba et colluvione discedam! » Nimirum, ex Platone subobscura quædam et ambigua de futuris animarum præmiis et suppliciis hauserat. Cujus commentator et interpretes Macrobius ex Platone geminam statuit portam hominum: primam descensus, quo purgantur animæ, et ad Lethæum deducantur flumen, ut inde oblivionem præteritorum malorum bibant, et ad supera conscendant. Hinc eas, ut canit Virgilius lib. VI *Eneid.*:

Lethæum ad fluvium Deus evocat agmine magno;
Scilicet, immemores supera ut convexa revisant.

Alteram deorum in Capricorno, qua pateat aditus ad lacteum in signifero circum, qui locus Beatorum sit, $\sigma\omega$ priusquam pertingant, per erraticas oberrare stellas, ut in Saturno sapientiam, in Jove agendi vim, in Marte ardorem animi, in Sole sentiendi opinandique facultatem, in Venere voluptatum sensum, in Mercurio interpretandi vigorem, in Luna vim

augurandi nanciscantur. Commentum risu et sibilis dignum: cui similis est illa Pythagoræ metempsychosis, qui merito vel demerito animarum, illas post mortem in alia nobilia vel ignobilia transmeare corpora opinatus est, commentus se Euphorbum militem fuisse, et Trojano bello a Menelao cæsum:

Ipsæ (ait) ego (nam memini) Trojani tempore belli
Pantoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
(Ovidius, lib. XV *Metamorph.*)

Insulsa hæc, et quæ Philosophus cætu suo indigna contemnat; at quantos suspensa futurorum spes, et perennis animæ opinio, multis licet contaminata fabulis, asseclis eorum admovit stimulos, ut indomitas animi libidines, ceu ferocientis equi impetus, edomare conarentur et mansuefacere, quo rationis frenum admitterent, ejusque ductum non detrectarent!

Quid ergo Christianis Ethica non persuadeat, quando iam defæcata plane, certissimisque fidei subnixâ principiis, nil, ubi erret, timeat? quando virtutis callem non sublustrem, sed præfulgidum edocet? quando animum nunquam intermoriturum, sed in omne ævum beatissima vel miserima sorte perduraturum, tam clare, quam solem hunc nobis præluere, demonstrat? quando veram hominis beatitudinem, non in terra, sed in cælo, non in creatura quapiam, sed in ipso Creatore; ejusque per visionem et amorem possessione consistere, ut ipsomet Deo, ejusque bonis omnibus fruamur et beemur, certo liquidoque ostendit? Ignorarunt id Philosophi; aliquid tamen de eo per rimam vel umbram perspexerunt. Hinc illud Sibyllæ apud Virgilius, lib. VI *Eneid.*:

Facilis descensus Averni;
Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est: pauci, quos æquus amavit
Jupiter, aut ardens exivit ad æthera virtus,
Diis geniti potuere.

Censebant illi, homines Ethices et virtutis studiosos post mortem cælum conscendere, ibique in deorum numerum et consortium transcribi; imo nonnulli non alios putabant esse deos, quam qui heroicis virtutum actibus, divinitatis nomen et famam sibi parassent. Ita Ovidius lib. I *De Art.*:

Munus habe cælum, cælo spectabere sidus.
Seneca in *Octavia*:

Hæc summa virtus, petitur hæc cælum via.
Sic ille patriæ primus Augustus parens
Complexus astra est.

Et rursus:

Virtus mihi
In astra, et ipsos fecit ad superos iter.
Idem in *Herc. Octavo*:
Nunquam Stygias fertur ad umbras
Incluta virtus: vivite fortes:
Iter ad superos gloria pandit.

Plinius in atheismum vergens, lib. II, cap. vii: « Quisquis, ait, est Deus (si modo est alius) et quacumque in parte, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. » Et inferius: « Deus est mortali juvare mortalem, et hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres iere Romani; hac nunc cœlesti passu cum liberis suis vadit maximus omni ævi rector, Vespasianus Augustus fessis rebus subveniens. Hic est vetustissimus referendi bene merentibus gratiam mos, ut tales numinibus adscribantur. Quippe et omnium aliorum nomina deorum, et quæ supra retuli siderum, ex hominum nata sunt meritis. Jovem quidem, aut Mercurium, aliterve alios inter se vocari, et esse cœlestem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? » Hæc ille Deum Numenque ignorans.

Longe verius, sublimius et divinus Theologi, ipsum Deum Numenque certissimo statuentes, illud ipsum sapientiæ ac virtuti præmium assignant. Audi S. Augustinum lib. *De Quantit. animæ*, in fine: « Virtutis præmium est Deus. » Audi Regium Psaltem: « Domine, apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen, » Ps. xxxv, vers. 10. « Ut sit Deus omnia in omnibus, » ait S. Paulus I *Cor.* xv, 28. Audi S. Joannem, I *Epist.* cap. iii, 2: « Charissimi, nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam, eum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est. » Et *Apocal.* cap. xxi, 22, describens cœlestem beatamque Jerusalem: « Templum, ait, non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est Agnus. »

Quocirca merito exclamat S. Augustinus serm. 1 in *Festo omnium Sanctorum*: « O vere beata mater Ecclesia, quam sic honor divinæ dignationis illuminat, quam vincuntium gloriosus martyrum sanguis exornat, quam inviolatæ confessionis candida induit virginitas; floribus ejus nec rosæ, nec lilia desunt. Certent nunc charissimi singuli ad utrosque honores, amplissimas accipere dignitatum coronas, vel de virginitate candidas, vel de passione purpureas. In cœlestibus castris pax et acies habent flores suos, quibus milites Christi coronantur. » Et inferius: « Ergo agite nunc, fratres, aggrediamur iter vitæ, revertamur ad civitatem cœlestem in qua scripti sumus, et cives decreti. Non sumus hospites, sed cives Sanctorum, et domestici Dei, etiam illius hæredes; cohæredes autem Christi. Hujus nobis urbis januas aperiet fortitudo, et fiducia latum præbebit ingressum. Consideremus ergo inclutam urbis illius felicitatem, in quantum considerare possibile est. » Et mox: « Verum super hæc omnia est consociari Angelorum et Archangelorum cœlibus, Thronis etiam et Dominationibus, Principibus et Potestatibus, omniumque cœlestium

supernarumque virtutum contuberniis perfrui, et intueri agmina Sanctorum splendidius sideribus micantia, Patriarcharum fide fulgentia, Propetarum spe lætantia, Apostolorum in duodecim tribubus Israel orbem judicantia, Martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, Virginum quoque choro candentia sarta gestantes inspicere. De Rege autem, qui horum mediis residet, dicere vox nulla sufficit: effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa majestas; ultra enim omnem Sanctorum est gloriam, ipsius inestimabilem aspicere conspectum, et splendore majestatis ejus irradiari: si enim quotidie oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam parvo tempore tolerare, ut Christum videre digni essemus in gloria venientem, et Sanctorum ejus numero sociari, nonne erat dignum pati omne quod triste est, ut tanti boni tantæque gloriæ participes haberemur? » Denique concludens: « Ad hanc igitur operum salutarium, dilectissimi, palmam libenter ac prompte certemus, omnes in agone justitiæ Deo et Christo spectante curramus. Et qui sæculo et mundo majores esse cœpimus, a cursu nostro nulla sæculi cupiditate retardemur. Si expeditos, si celeres in hoc operis agone, si currentes dies ultimus invenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium deerit remunerator. Qui coronam in persecutione purpuream pro passione donavit, ipse in pace viventibus pro justitiæ meritis dabit candidam. »

DOMINE JESU CHRISTE, æternæ sapientiæ sol, Verbum Patris, splendor gloriæ, et figura substarciæ ejus, amor noster, da nobis hanc tuam sapientiam, hanc prudentiam justorum, hanc scientiam Sanctorum. Tu enim per generationem æternam es ipsa Sapientia increata, per generationem temporalem nobis factus es ipsa Sapientia incarnata. Ad hoc enim e sinu Patris in uterum Virginis Matris, e summis cœlorum montibus in imum hoc terræ antrum centrumque descendisti, ut nos eandem, tam exemplo, quam verbo doceres. Tu eandem Prophetas Sanctosque omnes docuisti; tu eandem nostro Siracidi inspirasti. Da ergo sapientiam ejus $\pi\alpha\upsilon\lambda\omicron\sigma\tau\omicron\upsilon$ intelligere, omnemque ejus virtutem, tam voluntate, quam mente complecti, ut eam tam effectibus, quam operibus et moribus exprimamus, ut valedicamus vanitati, serviamus veritati, vivamus ETERNITATI. Tu enim es lux mentium, rex spirituum, dux cordium; tu es via, veritas et vita: via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. Gradiamur ergo in te, per te, ad te; ut, sicut jam per umbram eminus, ita post hanc vitam facie ad faciem cominus te intueamur, te fruamur, te beemur in omne ævum. Imple animas nostras tuis splendoribus; imple et ardoribus Sanctorum, ut cito ad te tuamque gloriam pervenire valeamus, quem hujus itineris ducem, salutis auctorem,

lucis principem, lætitiæ largitorem habemus;
quia tu es nostra sapientia, sapiens veritas,
vera charitas, chara felicitas, felix ÆTERNITAS.

Quam sapiens, qui vivit sapientiæ, qui sapit
ÆTERNITATI!
Quam felix, quem in æternum ipse læat FEL-
CITAS!

IN ECCLESIASTICUM PROLEGOMENA.

Inscribitur hic liber in Græcis Bibliis, *Σοφία Ἰησοῦ*, *σοφία Ἰησοῦ*, Sapientia Jesu, filii Sirach, ut distingua-
tur a Sapientia Salomonis; in Latinis, *Ecclesiasti-*
cus. De eo nonnulla præmittenda sunt: primum,
de ejus auctoritate; secundum, de auctore; ter-
tium, de interpretibus; quartum, de argumento;
quintum, de methodo; sextum, de stylo. Quibus
succeedent septimo ordine Canones, qui facem
toti libro præferant.

CAPUT I.

Auctoritas Ecclesiastici.

Nonnulli olim dubitarunt, imo negarunt, *Eccle-*
siasticum esse librum Canonicum: Judæi enim
non habent eum in suo Canone librorum S. Scrip-
turae. Unde Concilium Laodicenum, *can. 59*; Melito
Sardensis apud Eusebium, *lib. IV Hist. cap. xxvi*;
S. Gregorius Nazianzenus, Amphilochius, et Hila-
rius, *Præfatione in Psalmos*, texentes catalogum Sa-
crarum Scripturarum, omittunt Ecclesiasticum. Et
S. Hieronymus, *Præfat. in libros Salomonis*, asse-
rere videtur Ecclesiasticum non valere ad aucto-
ritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirman-
dam. Idipsum aperte negant hæretici moderni.
Lutherus in *Collog. Latinis*, tom. II, *cap. de lib. Vet.*
Testam., ait: « Ecclesiasticus verus est Legista
et Jurista, non Propheta; nihil scit de Christo.
Quid est Jesus Sirach (quamvis liber sit optimus)
ad Christi et Apostolorum verba? Tantum est
legalis liber. Est sicut Thalmud ex variis libris
collectus; loquitur de jure et œconomia. Hoc
miratur mundus, et verba Christi excellentissima
negliguntur. » Guilielmus Witakerus in *Disp. de*
S. Script., *controv. I, q. 1, cap. xiii de Ecclesiastico*:
« Non esse, inquit, canonicum librum, ex eo
colligi potest, quod græce scriptus fuerit. » Calvi-
nus, in *Antidoto*, Ecclesiasticum odit, quod ex eo
multa fidei dogmata, quæ ipse negat, confirman-
tur: « Unde, inquit, melius faciem haurient? »

Suppono libros canonicos S. Scripturae esse du-
licis generis; alii enim sunt Protocanonici, alii
deuterocanonici. Protocanonici, sive primi cano-
nis vocantur, de quorum fide nulla unquam inter
Catholicos fuit disceptatio, sed ab omnibus habiti
sunt quasi libri S. Scripturae, dictati a Spiritu Sancto.
Deuterocanonici, sive secundi canonis vocan-
tur, qui, licet vere canonici sint, tamen de eorum
auctoritate aliquando ab orthodoxis dubitatum
fuit; tales sunt Esther, Baruch, Tobias, Judith,

Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæorum uterque,
Epistola ad Hebræos, Epistola S. Jacobi, S. Judæ,
secunda S. Petri, secunda et tertia S. Joannis, et
Apocalypsis; cæteri omnes sunt Protocanonici.

Hoc est, quod de Sapientia et Ecclesiastico
agens, ait Damascenus *lib. IV Orthodox. fidei*,
cap. xviii: « Qui omnium virtutum genere ac
doctrina referti sunt, hoc est, Sapientia Salomonis,
et Sapientia Jesu, quam Sirach pate

senior, et minoris avus; hic enim fuit pater Sira-
chi, de quo inferius) composuit, et græce inter-
pretatus est nepos Jesu, et Sirachi filius, præclari
et elegantes libri sunt; non tamen aliis annume-
rantur, neque in arcu siti erant; » quia scilicet non
numerantur inter Protocanonicos, neque erant
in Canone Hebræorum, sive S. Scripturae ab
Hebræis receptæ, quem ipsi posuerunt in arca.

Nunc dico: De fide est *Ecclesiasticum* esse li-
brum canonicum S. Scripturae. Patet hoc, *primo*,
ex definitione Concil. Trid. *sess. IV*, et Concil. III
Carthag., *can. 43*, et Concil. Florent. in *Instruct.*
Armenorum. Concil. quoque Ephesinum, anno
Christi 430, Ecclesiasticum citat ut S. Scriptu-
ram; sic enim ait epist. *ad Synodum Pamphyliæ*:
« Cum consilio omnia fac, dicit divinitus inspi-
rata Scriptura. » Hæc autem verba sunt *Eccle.*
cap. xxxii. Cope. Tolet. VIII, *cap. ix*: « Dicit, ait,
Scriptura: Qui spernit minima, paulatim decidet, »
Eccle. cap. xix. Synodus Francfordiensis, anno
Domini 794, epist. *ad Præsules Hispaniæ*: « Item,
ait, in libro Sapientia, ipsa dicente Sapientia, id
est, Filio Dei: Ego ex ore Altissimi prodivi, pri-
mogenita ante omnem creaturam, » *Eccle. xxiv*.
Idem liquet ex S. Athanasio in *Synopsi*, sive *Ca-*
talogo lib. S. Script., qui et *lib. De Virgin.*: « Ait
enim, inquit, Scriptura Sacra: Qui attingit picem,
inquinabitur; et qui communicat superbo, similis
illi efficietur; » quæ sunt verba *Eccle. xiii*. Idem
liquet ex Synodo Alexandrina, quæ exstat apud
S. Athanasium, *Apolog. 2 contra Arian.*, et Inno-
centio I, anno Christi 407, epist. *ad Exuperium*,
cap. vii, qui recensens libros S. Scripturae: « Salo-
monis, ait, libri quinque; quintus autem est Eccle-
siasticus. Sic et Cassiodorus, *lib. I Instit. cap. xiii*,
et Gelasius, tom. II *Concil.*, in Concil. Romano
habito anno Christi 494, inter libros S. Scripturae
recenset librum Jesu, filii Sirach. Sic et Isidorus,
lib. VI Etymol. cap. i; Rabanus, *lib. II De Insti-*
tut. Cleri, cap. iiii, quin et Epiphanius in *Hæresi-*
Anomæorum, numerant inter sacros et divinos